

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 234 ЦПК та п. 5 ч. 1 ст. 256 ЦПК суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, якщо згідно із законом вони породжують юридичні наслідки.

У судовому порядку можуть бути встановлені факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення (ст. 256 ЦПК).

У порушення вимог ЦПК суд вирішив в окремому провадженні заяву іпотекодавця про право встановлення факту, який не породжує для заявника юридичні наслідки, а саме встановив факт належності іпотекодержателю на праві власності нежитлових приміщень, переданих в іпотеку на підставі відповідного договору.

При цьому суд також не звернув уваги на те, що встановлення фактів, які мають юридичне значення, можливе лише щодо заявника, а в цьому випадку суд встановив факт щодо особи, яка не є заявником у справі.

*Рішення колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 18 грудня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за заявою Б.О.М., заінтересована особа – публічне акціонерне товариство «ОТП банк», про встановлення факту, що має юридичне значення, за касаційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «ОТП Факторинг Україна» на рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 6 березня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Полтавської області від 23 вересня 2013 р.,

В с т а н о в и л а :

У жовтні 2010 р. Б.О.М. звернувся до суду з вищезазначеною заявою, посилаючись на те, що на забезпечення виконання його зобов'язань за кредитним договором від 15 лютого 2008 року на суму 224 650,58 швейцарських франків, між ним та ЗАТ «ОТП Банк», правонаступником якого є ТОВ «ОТП Факторинг Україна», 15 лютого 2008 р. укладено договір наступної іпотеки, предметом якого є нежитлові приміщення (магазину) літ. А-1 загальною площею 505,9 кв. м, що знаходяться у м. Полтава. Зазначав, що юридично предмет іпотеки знаходиться у власності банку згідно указанного договору, але в органах державної реєстрації прав власності на нерухоме майно воно зареєстровано за ним. Оскільки банк, набувши право власності на предмет іпотеки, не здійснив зарахування його вартості в рахунок погашення його зобов'язань за кредитним договором, заявник просив встановити факт належності ПАТ «ОТП Банк» на праві власності указаних нежитлових приміщень.

Рішенням Октябрського районного суду м. Полтави від 6 березня 2013 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Полтавської області від 23 вересня 2013 р., заяву Б.О.М. задоволено. Встановлено факт належності ПАТ «ОТП Банк» на праві власності спірних нежитлових приміщень (магазину) літ. А-1 загальною площею 505,9 кв. м, загальною вартістю 2 041 530 грн, з 20 травня 2010 р.

У касаційній скарзі ТОВ «ОТП Факторинг Україна», посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права й порушення норм процесуального права, просить скасувати судові рішення та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Згідно із ч. 2 ст. 324 ЦПК підставами для касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Задовольняючи заяву, суд першої інстанції виходив із того, що в матеріалах справи достатньо доказів про те, що іпотекодержатель у зв'язку з непогашенням кредитної заборгованості набув права на предмет іпотеки, яке відповідно зі ст. 37 Закон України «Про іпотеку» іпотекодержатель набуває з моменту оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності.

Залишаючи рішення районного суду без змін, апеляційний суд виходив із того, що на момент отримання ТОВ «ОТП Факторинг Україна» права на кредитний портфель та права вимоги (29 червня 2010 р.), на підставі заочного рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 20 червня 2010 р., що набрало законної сили, зобов'язання за кредитним договором, укладеним 15 лютого 2008 р. між ПАТ «ОТП Банк» та Б.О.М. визнано припиненим з 20 травня 2010 р., тому вважав, що ТОВ «ОТП Факторинг Україна» не є тією особою, яка має право на апеляційне оскарження, оскільки суд першої інстанції не вирішував питання про їх права та обов'язки.

Проте повністю погодитись із такими висновками судів не можна.

Відповідно до ст. 213 ЦПК рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам судові рішення не відповідають; суди не встановили фактичні обставини, що мають значення для правильного вирішення справи; при цьому порушили норми як процесуального, так і матеріального права.

Відповідно до ст. 3 ЦПК кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Суд, здійснюючи правосуддя, захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законами України (ст. 4 ЦПК).

Окреме провадження – це вид неპозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що за кредитним договором від 15 лютого 2008 р., укладеним між Б.О.М. та ЗАТ «ОТП Банк», правонаступником якого є ТОВ «ОТП Факторинг Україна», 15 лютого 2008 р. укладено договір іпотеки, предметом якого є нежитлові приміщення (магазин) літ. А-1 загальною площею 505,9 кв. м, що знаходяться у м. Полтаві.

Б.О.В. допустив заборгованість за кредитним договором.

Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 234 ЦПК та п. 5 ч. 1 ст. 256 ЦПК суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, якщо згідно із законом вони породжують юридичні наслідки.

У судовому порядку можуть бути встановлені факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення (ст. 256 ЦПК).

Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 234 та п. 5 ч. 1 ст. 256 ЦПК та роз'яснень, викладених у п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення», суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, якщо: згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них зале-

жить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян; чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення; заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення; встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

У порушення вимог ст. ст. 212–214 ЦПК суд на зазначені вище положення закону та обставини справи уваги не звернув, вирішив в окремому провадженні заяву про право встановлення факту, який не породжує для заявника юридичні наслідки. При цьому також не звернув уваги на те, що встановлення фактів, що мають юридичне значення можливе лише щодо заявника, а в даному випадку суд встановив факт щодо особи, яка не є заявником у справі.

Крім того, пославшись на рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 20 червня 2013 р. яким припинено зобов'язання за кредитним договором між ПАТ «ОТП Банк» і Б.О.М., суди не звернули уваги на те, що таке рішення суду ухвалено на підставі рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 6 березня 2013 р., яке набрало чинності лише після апеляційного перегляду (23 вересня 2013 р.).

Апеляційний суд на викладене також уваги не звернув і залишив вказане рішення суду першої інстанції без змін.

Оскільки від встановлення юридичного факту, який просить встановити заявник, ніякі правові наслідки не виникають, банк не просив про встановлення для себе такого факту, а фактичні обставини встановлені повно, проте судами допущено неправильне застосування норм матеріального та процесуального права, колегія суддів вважає за необхідне скасувати ухвалені судові рішення та відмовити в задоволенні заяви.

Відповідно до ст. 341 ЦПК суд касаційної інстанції має право скасувати судові рішення і ухвалити нове рішення або змінити рішення, якщо застосовано закон, який не поширюється на ці правовідносини, чи не застосовано закон, який підлягав застосуванню.

За таких обставин ухвалені у справі судові рішення не можуть вважатись законними й обґрунтованими, тому відповідно до ст. 341 ЦПК вони підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову у задоволенні заяви.

Керуючись ст. ст. 336, 341 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

в и р і ш и л а:

Касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «ОТП Факторинг Україна» задовольнити частково.

Рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 6 березня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Полтавської області від 23 вересня 2013 р. скасувати.

У задоволенні заяви Б.О.М., заінтересована особа – публічне акціонерне товариство «ОТП Банк», про встановлення факту, що має юридичне значення, відмовити.

Рішення оскарженню не підлягає.

Згідно з ч. 1 ст. 401 ЦК користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом.

За змістом ст. 98 ЗК право земельного сервітуту – це право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою. Встановлення земельного сервітуту не веде до позбавлення власника земельної ділянки, щодо якої встановлений земельний сервітут, прав володіння, користування та розпорядження нею. Земельний сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлений.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 100 ЗК власник або землекористувач земельної ділянки має право вимагати встановлення земельного сервітуту для обслуговування своєї земельної ділянки. Земельний сервітут встановлюється за домовленістю між власниками сусідніх земельних ділянок на підставі договору або за рішенням суду.

Згідно з частинами 2, 3 ст. 402 ЦК земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (володільцем) земельної ділянки. У разі недосягнення домовленості про встановлення сервітуту та про його умови спір вирішується судом за позовом особи, яка вимагає встановлення сервітуту.

Особа, яка користується сервітутом, зобов'язана вносити плату за користування майном, якщо інше не встановлено договором, законом, заповітом або рішенням суду (ч. 3 ст. 403 ЦК).

Таким чином, закон вимагає від позивача надання суду доказів того, що нормальне господарське використання своєї земельної ділянки неможливе без обтяження сервітутом чужої земельної ділянки. При цьому слід довести, що задоволення потреб позивача неможливо здійснити будь-яким іншим способом.

Отже, встановлюючи земельний сервітут на певний строк чи без зазначення строку (постійний), суд має враховувати, що метою сервітуту є задоволення потреб власника або землекористувача земельної ділянки для ефективного її використання; умовою встановлення є неможливість задоволення такої потреби в інший спосіб, і в рішенні суд має чітко визна-

чити обсяг прав особи, що звертається стосовно обмеженого користування чужим майном.

Крім того, земельний сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлюється.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 11 грудня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом заступника прокурора м. Чернігова в інтересах Г.С.С. до К.М.І. про встановлення земельного сервітуту за касаційною скаргою К.М.І. на рішення апеляційного суду Чернігівської області від 2 жовтня 2013 р.,

в с т а н о в и л а:

У серпні 2012 р. заступник прокурора м. Чернігова звернувся до суду з указаним позовом, посилаючись на те, що К.М.І. на праві приватної власності належить земельна ділянка № 183 площею 675 кв. м у садівничому товаристві «Джерело» (далі – СТ «Джерело»), яка межує з проходом та проїздом до інших ділянок, зокрема ділянки № 225, якою користується Г.С.С. Зазначав, що передана у власність К.М.І. земельна ділянка займає частину дороги загального користування, встановлення ним паркану суперечить будівельним стандартам, унаслідок чого Г.С.С. позбавлений можливості під'їзду до ділянки, якою він користується; крім того, автомобілі екстрених служб також не мають доступу до земельної ділянки Г.С.С. Вільний доступ Г.С.С. до його земельної ділянки відповідач через належну йому земельну ділянку не надає. У зв'язку з цим заступник прокурора, уточнивши позовні вимоги, просив суд встановити Г.С.С. безстроковий безоплатний сервітут шириною 4,5 м для забезпечення доступу до ділянки № 225 за рахунок земельної ділянки К.М.І.; зобов'язати відповідача перенести паркан на визначену експертом відстань для забезпечення доступу до земельної ділянки № 225 та проїзду автомобілів екстрених служб, а також стягнути з відповідача судові витрати по справі.

Рішенням Новозаводського районного суду м. Чернігова від 11 червня 2013 р. у задоволенні позову заступника прокурора м. Чернігова відмовлено.

Рішенням апеляційного суду Чернігівської області від 2 жовтня 2013 р. рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення, яким позов заступника прокурора м. Чернігова задоволено. Встановлено Г.С.С. постій-

ний безоплатний сервітут для проїзду транспортних засобів до земельної ділянки № 225 у СТ «Джерело» на земельній ділянці К.М.І., площею 65 кв. м, шириною 3,5 м від стіни садового будинку № 183, довжиною в точках, позначених літерами Д-Г 2,43 м, Г-В 26,25 м, В-Е 2,5 м, Е-Д 26,25 м, шляхом перенесення К.М.І. паркану на відстань відповідно до вказаних точок. Вирішено питання розподілу судових витрат.

У касаційній скарзі К.М.І., посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати рішення апеляційного суду та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Заслухавши доповідь судді судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, дослідивши матеріали справи та перевіривши наведені в скарзі доводи, колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Згідно із ч. 2 ст. 324 ЦПК підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відмовляючи у задоволенні позову заступника прокурора, суд першої інстанції виходив із того, що земельна ділянка К.М.І. є його приватною власністю; домовленості між сторонами щодо встановлення земельного сервітуту не досягнуто; позивачем не доведено, що без обтяження земельної ділянки відповідача сервітутом він не має можливості вільного доступу до ділянки та користування нею.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про часткове задоволення позову, суд апеляційної інстанції, виходив із того, що позивачем доведено необхідність та можливість встановлення земельного безоплатного сервітуту на частині земельної ділянки К.М.І. відповідно до висновку судової будівельно-технічної експертизи від 15 березня 2013 р.

Проте з таким висновком апеляційного суду погодитись не можна.

Статтею 213 ЦПК передбачено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Відповідно до ст. 214 ЦПК під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Зазначеним вимогам закону рішення апеляційного суду не відповідає.

Судом встановлено, що рішенням виконавчого комітету Чернігівської міської ради від 17 червня 1997 р. № 148 К.М.І. передано у приватну влас-

ність земельну ділянку № 183 площею 675 кв. м, розташовану на території СТ «Джерело». 26 червня 1997 р. К.М.І. видано державний акт на право приватної власності на вказану земельну ділянку.

31 травня 1992 р. Г.С.С. прийнято в члени СТ «Джерело»; у користування йому виділено земельну ділянку № 225, площею 6,5 кв. м. Згідно схеми та прив'язки меж земельної ділянки у користуванні Г.С.С. знаходиться земельна ділянка площею 0,0658 га.

Також судом встановлено, що земельні ділянки № 183 та № 225 не є суміжними, між земельними ділянками Г.С.С. та К.М.І. розташований прохід шириною від 1,2 м до 0,58 см.

Згідно з ч. 1 ст. 401 ЦК користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом.

За змістом ст. 98 ЗК право земельного сервітуту – це право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою. Встановлення земельного сервітуту не веде до позбавлення власника земельної ділянки, щодо якої встановлений земельний сервітут, прав володіння, користування та розпорядження нею. Земельний сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлений.

Відповідно до чч. 1, 2 ст. 100 ЗК, власник або землекористувач земельної ділянки має право вимагати встановлення земельного сервітуту для обслуговування своєї земельної ділянки. Земельний сервітут встановлюється за домовленістю між власниками сусідніх земельних ділянок на підставі договору або за рішенням суду.

Згідно з чч. 2, 3 ст. 402 ЦК земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (володільцем) земельної ділянки. У разі недосягнення домовленості про встановлення сервітуту та про його умови спір вирішується судом за позовом особи, яка вимагає встановлення сервітуту.

Особа, яка користується сервітутом, зобов'язана вносити плату за користування майном, якщо інше не встановлено договором, законом, заповітом або рішенням суду (ч. 3 ст. 403 ЦК).

Таким чином, закон вимагає від позивача надання суду доказів того, що нормальне господарське використання своєї земельної ділянки, неможливо без обтяження сервітутом чужої земельної ділянки. При цьому слід довести, що задоволення потреб позивача неможливо здійснити яким-небудь іншим способом.

Разом із тим, у порушення наведених норм права та вимог ст. 214 ЦПК, апеляційний суд зазначив лише про можливість встановлення земельного сервітуту, проте без встановлення фактичних обставин та дослідження дока-

зів залишилось питання неможливості задоволення потреб позивача іншим способом.

Апеляційний суд не врахував, що у висновку судової будівельно-технічної експертизи від 15 березня 2013 р. відсутні висновки про неможливість іншого способу обтяження, а додаткова судова земельно-технічна експертиза, призначена за заявою позивача, не проведена, незважаючи на те, що обов'язок по доведенню необхідності встановлення сервітуту покладається саме на позивача (ст. ст. 10, 60 ЦПК).

Отже, встановлюючи земельний сервітут на певний строк чи без зазначення строку (постійний), суд має враховувати, що метою сервітуту є задоволення потреб власника або землекористувача земельної ділянки для ефективного її використання; умовою встановлення є неможливість задоволення такої потреби в інший спосіб, і в рішенні суд має чітко визначити обсяг прав особи, що звертається відносно обмеженого користування чужим майном.

Крім того, земельний сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлюється.

Як убачається з матеріалів справи та доводів касаційної скарги, К.М.І. заперечував проти встановлення Г.С.С. безоплатного сервітуту на право користування належною йому на праві власності частиною земельної ділянки, посилаючись на те, що їх земельні ділянки не є суміжними, зміст сервітуту передбачає платність за користування майном, а позивач наполягає на встановленні безоплатного сервітуту, проти чого він заперечує. Зазначав також, що позивач сам розширив свою земельну ділянку за рахунок зменшення проходу між їх ділянками і рішенням СТ «Джерело» від 12 липня 2008 року вирішено розширити прохід до ділянки № 225 до 2,5 м за рахунок ділянки № 227 та компенсувати вилучення 3 кв. м площі земельної ділянки № 227 за рахунок земельної ділянки № 225 за домовленістю сторін.

Проте апеляційний суд у порушення вимог ст. ст. 212–214, 316 ЦПК, встановлюючи земельний сервітут, на вищевказані положення закону та обставини справи належної уваги не звернув, не врахував доводів відповідача про те, що проти встановлення безоплатного сервітуту він заперечує; не навів висновків та доказів про неможливість задоволення такої потреби позивача в інший спосіб; не з'ясував, чи не буде за таким варіантом встановлення сервітуту порушуватися права власника земельної ділянки, а саме чи буде його встановлення у такий спосіб найменш обтяжливим для власника земельної ділянки.

Посилання апеляційного суду як на підставу для встановлення безоплатного земельного сервітуту те, що відповідач зайняв частину дороги загального користування, безпідставна, так як відповідач є власником земельної ділянки згідно із державним актом, який є чинним і захищає права власника.

За таких обставин рішення апеляційного суду не відповідає вимогам ст. 213 ЦПК щодо законності й обґрунтованості, зазначені вище порушення призвели до неправильного вирішення спору у зв'язку з неповним встановленням фактичних обставин справи, що в силу ст. 338 ЦПК є підставою для його скасування із передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ України

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу К.М.І. задовольнити частково.

Рішення апеляційного суду Чернігівської області від 2 жовтня 2013 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Застосовуючи до спірних правовідносин щодо відшкодування моральної шкоди, завданої незаконним притягненням до кримінальної відповідальності, положення ЦК про сплив позовної давності, апеляційний суд не дав оцінки доводам позивача про те, що спір стосується захисту особистих немайнових прав, на які згідно зі ст. 268 цього Кодексу позовна давність не поширюється.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 15 січня 2014 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом С.С.П. до Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, Головного управління Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим про відшкодування моральної шкоди, завданої органами досудового слідства, за касаційною скаргою С.С.П. на рішення Центрального районного суду м. Сімферополя Автономної Республіки Крим від 7 грудня 2012 р. та ухвалу Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 10 жовтня 2013 р.,

в с т а н о в и л а :

У жовтні 2012 р. С.С.П. звернувся до суду з вищезазначеним позовом, посилаючись на те, що 28 травня 2003 р. відділом розслідування дорожньо-

транспортних пригод слідчого управління Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим (далі — ВР ДТП СУ ГУ МВС України в АРК) відносно нього була порушена кримінальна справа за ч. 2 ст. 286 КК України з приводу дорожньо-транспортної пригоди (далі — ДТП), яка сталася 4 серпня 2002 р. Під час проведення досудового слідства йому було пред'явлено обвинувачення за ч. 2 ст. 286 КК України, обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд і направлено справу до суду з обвинувальним висновком. Надалі постановою суду цю кримінальну справу було повернуто для проведення додаткового досудового слідства. Про хід досудового слідства йому нічого не повідомлялось. У зв'язку з цим він звертався з численними скаргами до різних інстанцій. Лише 23 квітня 2012 р. йому було повідомлено, що постановою слідчого від 20 серпня 2011 р. зазначена кримінальна справа була закрита на підставі п. 2 ст. 6 КПК України. Цією ж постановою йому було повернуто автомобіль «Опель-Кадет», що був долучений до справи, як речовий доказ. Отже, протягом 8 років, 8 місяців і 25 днів він перебував під слідством і до нього був застосований запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

Ураховуючи викладене, позивач просив стягнути на його користь 468 664 грн на відшкодування моральної шкоди, завданої незаконним припиненням до кримінальної відповідальності.

Справа судами розглядалась неодноразово.

Рішенням Центрального районного суду м. Сімферополя Автономної Республіки Крим від 7 грудня 2012 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 10 жовтня 2013 р., у задоволенні позову С.С.П. відмовлено.

У касаційній скарзі С.С.П. просить оскаржувані судові рішення скасувати, посилаючись на порушення судами норм матеріального й процесуального права, та ухвалити нове рішення, яким задовольнити його позовні вимоги.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 324 ЦПК України підставами для касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відмовляючи в задоволенні позову С.С.П., суд першої інстанції виходив із того, що про своє порушене право він дізнався не пізніше ніж 21 жовтня 2005 р., внаслідок чого право позивача хоча і порушено, але не підлягає захисту з огляду на вплив строку позовної давності.

Апеляційний суд погодився з такими висновками суду першої інстанції, зазначивши, що позивачем не надано суду будь-яких доказів щодо поваж-

ності причин пропущення строку на звернення до суду про зупинення або переривання перебігу позовної давності.

Проте повністю погодитись з таким висновком апеляційного суду не можна, тому що суд дійшов його з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Відповідно до ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує, зокрема, такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин; 5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити; 6) як розподілити між сторонами судові витрати.

Таким вимогам закону судове рішення апеляційної інстанції не відповідає.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що 20 серпня 2002 р., за фактом ДТП, яка сталася 4 серпня 2002 р., в тому числі за участю позивача, який керував автомобілем «Опель Кадет», державний номерний знак 64144 КР, було порушено кримінальну справу за ч. 1 ст. 286 КК України.

18 травня 2003 р. С.С.П. було пред'явлено обвинувачення у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України та обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

28 травня 2003 р. відносно С.С.П. було порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, яка була направлена з обвинувальним висновком до суду.

Постановою Сімферопольського районного суду Автономної Республіки Крим від 10 червня 2004 р. справу за обвинуваченням С.С.П. за ч. 2 ст. 286 КК України направлено на додаткове розслідування.

Постановою слідчого ВР ДТП МУ ГУ МВС України в АРК від 30 серпня 2004 р. відносно позивача кримінальне переслідування за ч. 2 ст. 286 КК України було закрито у зв'язку з недоведеністю за ст. 213 КК України, а запобіжний захід щодо нього було скасовано.

Постановою заступника начальника ВР ДТП СУ ГУ МВС України в АРК від 10 липня 2008 р. кримінальна справа відносно позивача за обвинуваченням у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, була закрита за відсутності в його діях складу злочину, а речовий доказ – автомобіль «Опель Кадет», залишено йому за належністю.

Постановою прокурора відділу прокуратури Автономної Республіки Крим від 23 вересня 2008 р. вказану постанову було скасовано, а кримінальну справу направлено на додаткове розслідування.

Постановою заступника начальника ВР ДТП СУ ГУ МВС України в АРК від 1 грудня 2009 р. кримінальна справа відносно позивача за ч. 2 ст. 286 КК України знову була закрита на підставі п. 2 ст. 6 КПК України за відсутністю в його діях складу злочину та скасовано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд, а речовий доказ – автомобіль, залишено власнику за належністю.

Постановою прокурора відділу прокуратури Автономної Республіки Крим від 1 жовтня 2010 р. вказану постанову було скасовано, а кримінальну справу направлено на додаткове розслідування.

Постановою заступника начальника ВР ДТП СУ ГУ МВС України в АРК від 4 лютого 2011 р. кримінальна справа відносно позивача за обвинуваченням у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, була закрита за відсутності в його діях складу злочину, а речовий доказ – автомобіль «Опель Кадет» залишено йому за належністю.

Вказана постанова скасована постановою прокуратури Автономної Республіки Крим від 18 березня 2011 р. і справа направлена для організації подальшого розслідування.

Постановою старшого слідчого СВ Сімферопольського РВ ГУ МВС України в Автономній Республіці Крим від 20 серпня 2011 р. кримінальна справа за фактом спричинення внаслідок ДТП тілесних ушкоджень була закрита за відсутності складу злочину, а речовий доказ – автомобіль «Опель Кадет» залишено йому за належністю.

Відповідно до ст. 213 КПК України кримінальна справа закривається: при наявності підстав, зазначених у статті 6 цього Кодексу; при недоведеності участі обвинуваченого у вчиненні злочину.

Статтею 214 КПК України передбачено, що слідчий закриває справу мотивованою постановою. Копія постанови про закриття справи надсилається прокуророві, особі, що притягалася до кримінальної відповідальності, особі, за заявою якої була порушена справа, а також потерпілому та цивільному позивачеві.

З матеріалів справи вбачається, що постановою слідчого ВР ДТП МУ ГУ МВС України в АРК від 30 серпня 2004 р. відносно позивача було закрито кримінальне переслідування за ч. 2 ст. 286 КК України у зв'язку з недоведеністю за ст. 213 КК України.

Проте закриття кримінального переслідування не передбачено нормами КПК України.

Разом з тим відповідно до ст. 53-1 КПК України у разі закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю в діянні складу злочину або за недоведеністю участі особи у вчиненні злочину, а також у разі постановлення виправдувального вироку орган дізнання, слідчий, прокурор і суд зобов'язані роз'яснити особі порядок поновлення її порушених прав і вжити необхідних заходів до відшкодування шкоди, завданої особі внаслідок

незаконних засудження, притягнення як обвинуваченого, затримання, застосування запобіжного заходу та у разі незаконного продовження виконання призначеного покарання у випадках, коли кримінальний закон, який усуває караність діяння, набрав чинності.

Так, згідно з відповіддю старшого слідчого СВ Сімферопольського РВ ГУ МВС України в Автономній Республіці Крим від 23 квітня 2012 р., наданою С.С.П., 20 серпня 2011 р. кримінальна справа відносно нього за фактом спричинення внаслідок ДТП тілесних ушкоджень закрита на підставі п. 2 ст. 6 КПК України.

Частиною 2 ст. 215 КПК України передбачено, що особа, щодо якої провадилося слідство, має право оскаржити цю постанову в частині, яка стосується підстав і мотивів закриття справи.

Таким чином, С.С.П. оскаржив постанову старшого слідчого СВ Сімферопольського РВ ГУ МВС України в Автономній Республіці Крим від 20 серпня 2011 р. про закриття кримінальної справи та просив закрити кримінальну справу на підставі п. 1 ст. 6 КПК України, а 7 червня 2012 р. Залізничний районний суд м. Сімферополя Автономної Республіки Крим залишив без задоволення його скаргу на вказану постанову, визнавши, що станом на 23 квітня 2012 р. обвинуваченим по кримінальній справі № 52234 являвся С.С.П. Постанова суду набрала законної сили 18 червня 2012 р.

Крім того, застосовуючи до спірних правовідносин положення ЦК України про вплив позовної давності, апеляційний суд не дав оцінки доводам позивача про те, що спір стосується захисту особистих немайнових прав, на які згідно зі ст. 268 цього Кодексу позовна давність не поширюється.

Отже, у порушення вимог ст. ст. 212–214, 315 ЦПК України апеляційний суд зазначені вище вимоги закону не врахував, не з'ясував належним чином фактичних обставин справи щодо заявлених вимог, які правовідносини сторін впливають з установлених обставин та яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин, дійшовши передчасного висновку про залишення рішення суду першої інстанції без змін.

За таких обставин ухвала апеляційного суду підлягає скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з підстав, передбачених ч. 3 ст. 338 ЦПК України.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу С.С.П. задовольнити частково.

Ухвалу Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 10 жовтня 2013 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 62 цього Закону інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками за рішенням суду.

Як роз'яснено у п. 12 постанови пленуму ВССУ від 30 вересня 2011 р. № 10 «Про судову практику в цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб», згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

У зв'язку із цим у разі, якщо підставою звернення до суду, зокрема, органу державної податкової служби із заявою про розкриття банківської таємниці, є дії порушника податкового законодавства і стосовно таких дій для цих органів відповідними спеціальними законами передбачений спосіб реагування, то суд не має підстав для задоволення заяви.

Винятком є обґрунтовані посилання заявника на неможливість вчинення ним дій відповідно до способів реагування, передбачених зазначеними законами. Зокрема, це можуть бути обґрунтовані посилання з наданням відповідних доказів про те, що особа, щодо якої вимагається розкриття банківської таємниці, не знаходиться за місцем своєї реєстрації; підтверджена неможливість вручення повідомлення з копією наказу про проведення документальної перевірки тощо.

Крім того, у п. 13 вищезазначеної постанови пленуму ВССУ визначено, що відсутність рішення керівника відповідного органу державної податкової служби про проведення перевірки не є безумовною підставою для відмови в задоволенні заяви, оскільки ці документи оцінюються за правилами ст. 212 ЦПК.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 25 грудня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за заявою Державної податкової інспекції у м. Полтаві Головного управління Міністерства доходів і зборів у Полтавській області, заінтересовані особи: приватне підприємство «Полтава-Проект-Монтаж», публічне акціонерне товариство комерційний банк «Аксіома», про розкриття інформації, що містить банківську таємницю, за касаційною скаргою Державної податкової інспекції у м. Полтаві Головного управління

Міністерства доходів і зборів у Полтавській області на рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 7 червня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Дніпропетровської області від 2 жовтня 2013 р.,

в с т а н о в и л а :

У червні 2013 р. Державна податкова інспекція у м. Полтаві Головного управління Міністерства доходів і зборів у Полтавській області (далі — ДПІ у м. Полтаві) звернулася до суду із зазначеною заявою, посилаючись на те, що на обліку в ДПІ у м. Полтаві перебуває приватне підприємство «Полтава-Проект-Монтаж» (далі — ПП «Полтава-Проект-Монтаж»). Згідно з висновками по деклараціях з ПДВ за січень 2013 р. та лютий 2013 р. податкове навантаження за січень 2013 р. становить 0,3 % (при обсягах поставки в розмірі 28 484 грн зараховано 75 тис. грн, у той час як середньогалузеве 0,82 %). З метою встановлення місцезнаходження платника податків було складено повідомлення про відсутність юридичної особи за місцезнаходженням та складено 10 квітня 2013 р. відповідну довідку. Оскільки здійснити перевірку з питання дотримання підприємством вимог податкового законодавства неможливо через відсутність інформації про рух та обсяг грошових коштів на поточних рахунках ПП «Полтава-Проект-Монтаж», заявник просив суд про розкриття інформації, що містить банківську таємницю.

Рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 7 червня 2013 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 2 жовтня 2013 р., у задоволенні заяви ДПІ у м. Полтаві відмовлено.

У касаційній скарзі ДПІ у м. Полтаві просить оскаржувані судові рішення скасувати, посилаючись на порушення судами норм матеріального й процесуального права, та ухвалити нове рішення про задоволення заяви в повному обсязі.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 324 ЦПК України підставами для касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відмовляючи в задоволенні заяви ДПІ у м. Полтаві, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, виходив із того, що заявником не надано суду належних доказів на підтвердження необхідності розкриття банківської таємниці, а саме рішення (наказу) керівника відповідного органу державної податкової служби про проведення документальної планової або позапланової, виїзної або невиїзної перевірки платника податку, та не виконано вимоги Закону України «Про банки і банківську діяльність», п. 78.4 ст. 78 Податкового кодексу України.

Проте погодитись із таким висновком суду не можна, оскільки суд дійшов його з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Відповідно до ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує, зокрема, такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин; 5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити; 6) як розподілити між сторонами судові витрати.

Таким вимогам закону судові рішення не відповідають.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що ПП «Полтава-Проект-Монтаж» перебуває на обліку в ДПІ у м. Полтаві. З метою встановлення місцезнаходження платника податків ДПІ у м. Полтаві було складено повідомлення за формою 18-ОПП про відсутність юридичної особи за місцезнаходженням та складено довідку від 10 квітня 2013 р., згідно з якою місцезнаходження підприємства не встановлено, що унеможливило провести зустрічну звірку суб'єкта господарювання – ПП «Полтава-Проект-Монтаж».

Відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 62 цього Закону інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками за рішенням суду.

Пунктом 73.5 ст. 73 Податкового кодексу України Зустрічні звірки не є перевітками і проводяться в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до п. 4.4. наказу Державної податкової адміністрації України від 22 квітня 2011 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації та проведення органами державної податкової служби зустрічних звірок» у разі встановлення фактів, що не дають змогу провести зустрічну звірку суб'єкта господарювання, зокрема у зв'язку із зняттям з обліку, встановленням відсутності суб'єкта господарювання та/або його посадових осіб за місцезнаходженням (податковою адресою), відповідальний підрозділ не пізніше двох робочих днів від дати надходження запиту складає Акт про неможливість проведення зустрічної звірки суб'єкта господарювання.

З матеріалів справи вбачається, що ДПІ у м. Полтаві було складено Акт про неможливість проведення зустрічної звірки суб'єкта господарювання

від 8 травня 2013 р. Крім того, наказ на проведення зустрічних перевірок не видається.

Як роз'яснив пленум у п. 12 постанови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 вересня 2011 р. № 10 «Про судову практику в цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб» згідно зі статтею 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

У зв'язку із цим у разі, якщо підставою звернення до суду, зокрема, органу державної податкової служби із заявою про розкриття банківської таємниці, є дії порушника податкового законодавства і стосовно таких дій для цих органів відповідними спеціальними законами передбачений спосіб реагування, то суд не має підстав для задоволення заяви. Винятком є обґрунтовані посилення заявника на неможливість вчинення ним дій відповідно до способів реагування, передбачених зазначеними законами. Зокрема, це можуть бути обґрунтовані посилення з поданням відповідних доказів про те, що особа, щодо якої вимагається розкриття банківської таємниці, не знаходиться за місцем своєї реєстрації; підтверджена неможливість вручення повідомлення з копією наказу про проведення документальної перевірки тощо.

Таким чином, у зв'язку з відсутністю підприємства за юридичною адресою ДПІ у м. Полтаві не має можливості провести зустрічну звірку.

Крім того, у п. 13 наведеної вище постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначено, що відсутність рішення керівника відповідного органу державної податкової служби про проведення перевірки не є безумовною підставою для відмови в задоволенні заяви, оскільки ці документи оцінюються за правилами ст. 212 ЦПК України.

Вирішуючи спір, суди зазначених вимог закону не врахували, у порушення вимог ст. ст. 212–214 ЦПК України не з'ясували належним чином фактичних обставин справи щодо заявлених вимог; які правовідносини сторін впливають з установлених обставин та яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин та дійшли передчасного висновку про відмову в задоволенні заяви ДПІ у м. Полтаві.

За таких обставин ухвалені у справі судові рішення не можуть вважатись законними й обґрунтованими, тому відповідно до ст. 338 ЦПК України вони підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу Державної податкової інспекції у м. Полтаві Головного управління Міністерства доходів і зборів у Полтавській області задовольнити частково.

Рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 7 червня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Дніпропетровської області від 2 жовтня 2013 р. скасувати, справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до ст. 21 КЗпП трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов’язується виконувати роботу, визначену цією угодою, дотримуючись внутрішнього трудового розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов’язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Апеляційний суд не звернув уваги на те, що цивільно-правовий договір — це угода між організацією (підприємством, установою тощо) і громадянином на виконання останнім певної роботи (зокрема, договір підяду, договір доручення тощо), предметом якої є надання певного результату праці. Проте за такими договорами не виникають трудові відносини, на які поширюється трудове законодавство.

За договором підяду, укладеним між власником і громадянином, останній зобов’язується за винагороду виконувати для підприємства індивідуально визначену роботу. Зазначаючи, що між сторонами наявні трудові відносини, апеляційний суд залишив поза увагою те, що основною ознакою, яка відрізняє підрядні (цивільно-правові) відносини від трудових, є те, що трудовим законодавством регулюється процес трудової діяльності, її організація. За цивільно-правового договору процес організації трудової діяльності залишається за межами трудового законодавства, метою договору є отримання певного матеріального результату. Підрядник, на відміну від працівника, не підпорядковується правилам внутрішнього трудового розпорядку, він сам організовує свою роботу і виконує її на власний ризик.

За трудовим договором працівника приймають на роботу до штату підприємства для виконання певної роботи (певних функцій) за конкретною кваліфікацією, професією, посадою. Працівникові гарантується заробітна плата, інші встановлені трудовим законодавством гарантії, пільги, компенсації тощо.

За договором підряду оплачується не процес праці, а її результати, що їх визначають після закінчення роботи і оформлюють актами здавання-приймання виконаних робіт (наданих послуг), на підставі яких і провадиться їх оплата. Таким договором також може бути передбачено попередню або поетапну оплату. У трудовій книжці не робиться запис про виконання роботи за цивільно-правовими договорами. Водночас відповідно до п. «а» ч. 3 ст. 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення» робота за угодами цивільно-правового характеру за умови сплати страхових внесків зараховується до стажу роботи, що дає право на трудову пенсію.

Отже, основною ознакою, яка відрізняє трудові відносини від підрядних, є те, що процес трудової діяльності, її організацію регулює трудове законодавство. Водночас за цивільно-правовим договором процес організації трудової діяльності залишається поза межами трудового законодавства, метою договору є отримання певного матеріального результату.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 05 лютого 2014 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом Ф.О.В. до товариства з обмеженою відповідальністю «Спеціалізована проектно-монтажна компанія-8» про стягнення заборгованості за касаційною скаргою Ф.О.В. на рішення апеляційного суду Донецької області від 22 жовтня 2013 р.,

в с т а н о в и л а:

У квітні 2013 р. Ф.О.В. звернувся до суду із указаним позовом, посилаючись на те, що відповідно до умов трудової угоди від 01 серпня 2012 р., укладеної з товариством з обмеженою відповідальністю «Спеціалізована проектно-монтажна компанія-8» (далі — ТОВ «СПМК-8») виконав електро-монтажні роботи на загальну суму 163 100 грн, які відповідач прийняв за актом приймання-передачі виконаних робіт, проте у порушення умов договору та ст. 530 ЦК України відмовився оплатити. Враховуючи викладене, позивач просив стягнути з відповідача заборгованість у розмірі 163 100 грн.

Заочним рішенням Київського районного суду м. Донецька від 16 липня 2013 р. позов Ф.О.В. задоволено. Стягнуто з ТОВ «СПМК-8» на користь Ф.О.В. заборгованість у розмірі 163 100 грн. Розподілено судові витрати.

Рішенням апеляційного суду Донецької області від 22 жовтня 2013 р. рішення районного суду скасовано. У задоволенні позову Ф.О.В. відмовлено.

У касаційній скарзі Ф.О.В. просить скасувати рішення апеляційного суду, посилаючись на порушення судом норм матеріального та процесуального права, й залишити рішення суду першої інстанції в силі.

Касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Згідно із ч. 2 ст. 324 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив із того, що позивач виконав підрядні роботи, які відповідач у добровільному порядку оплачувати відмовився, що є підставою для стягнення цієї заборгованості.

Такі висновки районного суду є правильними, відповідають фактичним обставинам справи та вимогам закону.

Скасовуючи рішення районного суду та відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд виходив із того, що між сторонами склалися трудові відносини, а не цивільно-правові, позивач не довів укладення з відповідачем договору підряду та наявності заборгованості за таким договором, при цьому отримував заробітну плату.

Проте з таким висновком апеляційного суду погодитись не можна.

Статтею 213 ЦПК України передбачено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Таким вимогам закону судове рішення апеляційної інстанції не відповідає.

Судами встановлено, що 01 серпня 2012 р. Ф.О.В. уклав із ТОВ «СПМК-8» угоду, відповідно до умов якої зобов'язався виконати електро-монтажні роботи.

Позивач належним чином виконав свої обов'язки за цією угодою, про що сторони 30 листопада 2012 р. склали відповідний акт здачі-приймання робіт.

Пред'являючи позов, Ф.О.В. посилався на те, що відповідач виконав ним роботи у добровільному порядку не оплатив навіть після отримання письмової вимоги відповідно до ч. 2 ст. 530 ЦК України.

Апеляційний суд дійшов помилкового висновку про те, що між сторонами укладено трудовий договір, а не договір підряду, оскільки відповідно до ст. 21 КЗпП України трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, дотримуючись внутрішнього трудового розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

При цьому апеляційний суд не звернув уваги на те, що цивільно-правовий договір – це угода між організацією (підприємством, установою тощо) і

громадянином на виконання останнім певної роботи (а саме: договір підяду, договір доручення тощо), предметом якого є надання певного результату праці, але за цього виду договору не виникають трудові відносини, на які поширюється трудове законодавство.

За договором підяду, укладеним між власником і громадянином, останній зобов'язується за винагороду виконувати для підприємства індивідуально визначену роботу. Зазначаючи, що між сторонами наявні трудові відносини, апеляційний суд залишив поза увагою те, що основною ознакою, що відрізняє підрядні (цивільно-правові) відносини від трудових, є те, що трудовим законодавством регулюється процес трудової діяльності, її організація. За цивільно-правовим договором процес організації трудової діяльності залишається за його межами, метою договору є отримання певного матеріального результату. Підрядник, на відміну від працівника, не підпорядковується правилам внутрішнього трудового розпорядку, він сам організовує свою роботу і виконує її на власний ризик.

За трудовим договором працівника приймають на роботу (посаду), включену до штату підприємства, для виконання певної роботи (певних функцій) за конкретною кваліфікацією, професією, посадою. Працівникові гарантується заробітна плата, встановлені трудовим законодавством гарантії, пільги, компенсації тощо.

При цьому за підрядним договором оплачується не процес праці, а її результати, котрі визначають після закінчення роботи і оформляють актами здавання-приймання виконаних робіт (наданих послуг), на підставі яких провадиться їх оплата. Договором також може бути передбачено попередню або поетапну оплату. У трудовій книжці не робиться запис про виконання роботи за цивільно-правовими договорами. Водночас відповідно до п. «а» ч. 3 ст. 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення» робота за угодами цивільно-правового характеру за умови сплати страхових внесків зараховується до стажу роботи, що дає право на трудову пенсію.

Отже, основною ознакою, яка відрізняє трудові відносини від підрядних є те, що трудове законодавство регулює процес трудової діяльності, її організації, а за цивільно-правовим договором процес організації трудової діяльності залишається поза його межами, метою договору є отримання певного матеріального результату. Підрядник, на відміну від працівника, не підпорядковується правилам внутрішнього трудового розпорядку, він сам організовує і виконує свою роботу.

Суд апеляційної інстанції не встановив факту прийняття позивача на роботу за конкретною кваліфікацією, професією, посадою; не встановив факту роз'яснення позивачеві його прав і обов'язків та проінформування під розписку про умови праці, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів та можливі наслідки їх впливу на здоров'я, його права на пільги і компенсації за

роботу в таких умовах відповідно до чинного законодавства і колективного договору.

Крім того, відповідач не подав доказів, а апеляційний суд не встановив того, що за трудовим договором працівник має виконувати вимоги внутрішнього трудового розпорядку, встановлені адміністрацією підприємства, де він працює, дотримуватися трудової дисципліни (ст. ст. 139–152 КЗпП України), на роботодавця покладається низка обов'язків щодо працівника, які підлягають виконанню незалежно від змісту трудового договору, а за договором підяду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу (ст. 837 ЦК України). При цьому у цивільно-правових відносинах діє принцип свободи договору, тобто сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ч. 1 ст. 327 ЦК України).

Умовами трудової угоди, укладеної між сторонами, передбачено, що позивач повинен самостійно організувати та нести відповідальність за організацію та виконання роботи з урахуванням вимог техніки безпеки з охорони праці. Зазначені умови притаманні саме договору підяду.

Відповідальність працівника за трудовим договором регулюється лише імперативними нормами, тобто нормами КЗпП України та інших актів трудового законодавства, що не можуть змінюватися сторонами у договорі, а відповідальність виконавця послуг (підрядника) у цивільно-правових відносинах визначається сторонами у договорі або чинним законодавством України, зокрема нормами ЦК України.

Апеляційний суд не врахував того, що відповідно до п. 1.1 трудової угоди позивач несе повну матеріальну відповідальність за завдану відповідачеві шкоду, тобто сторони погодили обсяг відповідальності відмінний від норм трудового законодавства та встановили матеріальну відповідальність позивача на рівні цивільно-правових відносин.

Не зазначення ціни цивільно-правового договору не свідчить про те, що цей договір є трудовим, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 843 ЦК України у договорі підяду визначається ціна роботи або способи її визначення.

Пунктами 2.1–2.3 трудової угоди сторони погодили, що вартість виконаних позивачем робіт визначається на підставі актів виконаних робіт, підписаних сторонами.

Тобто суми, визначені у підписаних актах приймання-передачі виконаних робіт, і є ціною договору у розмінні ч. 1 ст. 843 ЦК України.

Отже, висновок апеляційного суду про прийняття Ф.О.В. на роботу за трудовим договором є необґрунтованим та таким, що спростовується матеріалами справи.

Умовами договору сторони не встановили строку оплати виконаних робіт, а тому його слід визначати з урахуванням ч. 2 ст. 530 ЦК України, відповідно до якої, якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства.

Судом першої інстанції встановлено, що позивач 27 березня 2013 р. направив відповідачеві вимогу про сплату заборгованості у розмірі 163 100 грн, яка відповідає сумі, визначеній актами виконаних робіт. На зазначену вимогу відповідач не відреагував, заборгованість перед позивачем не погасив.

За таких обставин суд першої інстанції правильно встановив фактичні обставини справи, вирішив спір у відповідності до закону, який підлягав застосуванню, та дійшов до правильного й обґрунтованого висновку про наявність підстав для стягнення заборгованості з ТОВ «СПМК-8» у примусовому порядку.

Однак вказані обставини не були враховані апеляційним судом при ухваленні оскаржуваного рішення, суд апеляційної інстанції неправильно застосував норми матеріального права, що призвело до неправильного вирішення справи.

Відповідно до ст. 339 ЦПК України установивши, що апеляційним судом скасовано судові рішення, ухвалені згідно із законом, суд касаційної інстанції скасовує судові рішення суду апеляційної інстанції і залишає в силі судові рішення суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 339 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ України

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу Ф.О.В. задовольнити.

Рішення апеляційного суду Донецької області від 22 жовтня 2013 р. скасувати, заочне рішенням Київського районного суду м. Донецька від 16 липня 2013 р. залишити в силі.

Ухвала оскарженню не підлягає.